

Nieuwsbrief NZG

1(2) 1999

Nederlandse Zeevogelgroep
Dutch Seabird Group

Texel, oktober 1999

redactie Nieuwsbrief NZG: Mardik F. Leopold,
p/a Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN-DLO)
postbus 167, 1790 AD Den Burg, Texel
e-mail m.f.leopold@ibn.dlo.nl

secretariaat NZG: De Houtmanstraat 46,
1792 BC Oudeschild, Texel

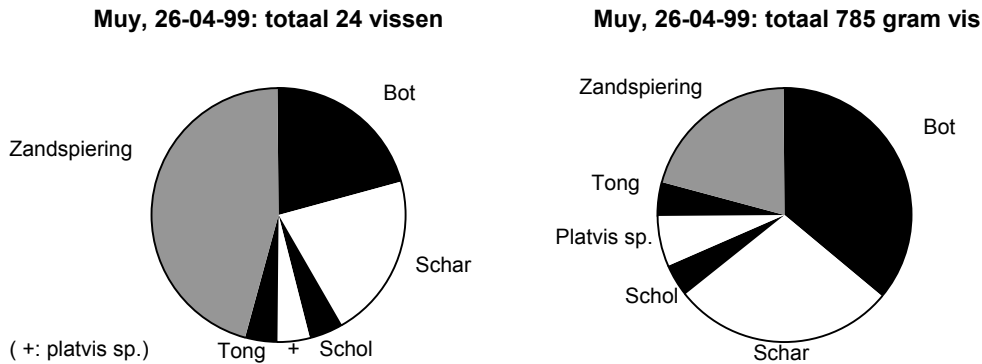
Nieuwe 'zoute' Aalscholverkolonie op de Wadden in 1999

Mardik F. Leopold & Cindy J.G. van Damme

Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek IBN-DLO, Postbus 167, 1790 AD Den Burg, Texel.

De uitbreiding van de aantallen broedende Aalscholvers *Phalacrocorax carbo* op de Wadden gaat gestaag door. Na vestigingen op het eilandje 'De Hond' in de Eems (1974), het Zwanenwater (1989; vogels uit deze kolonie foerageren ook tot in de Waddenzee), Vlieland (1994) en het Zuiderduin bij Rottum (alleen broedgevallen in 1997) is nu ook Texel gekoloniseerd. In de bekende kolonie van Lepelaars *Platalea leucorhodia* en Blauwe Reigers *Ardea cinerea* in de Muy zag de dienstdoende vogelwachter van Staatsbosbeheer op 1 april een Aalscholver die 'met takken in de weer was'. Dat het niet om een grap ging werd allengs duidelijk; bij een eerste nestentelling in de kolonie werden op 26 April 30 Aalscholvernesten (en 24 Lepelaar en 23 Blauwe Reigernesten) geteld. Veel van de broedende Aalscholvers bleken Lepelaarnesten te hebben overgenomen. De toekomst van deze gemengde kolonie ziet er wellicht zwart uit: op de Muyplas zwommen die avond zo'n 200 Aalscholvers...

De Aalscholver lijkt vooralsnog geen voedselconcurrent van de ook op Texel zo gekoesterde Lepelaar. Voor de laatste is op Texel een speciale vishevelpassage aangelegd, om Driedoornige Stekelbaarzen *Gasterosteus aculatus* de kans te geven in het voorjaar vanuit zee de zoete binnenwateren te bereiken, waar ze vervolgens in grote aantallen ten prooi vallen aan de Lepelaars. De Aalscholvers gebruiken vooral de Noordzee-kustzone als foerageergebied. Uit- en invliegende Aalscholvers pendelden op de avond van de nestentelling naar de Noordzee, niet naar de Texelse binnenwateren. Er werd in de kolonie tijdens de telling één Aalscholver braakbal gevonden. Deze bevestigde het beeld dat de vogels op zee foerageren: er zaten resten in van 13 platvissen en 11 zandspieringen (Figuur 1). De hoeveelheid uitgezocht materiaal is nog maar zeer beperkt, nader braakballenonderzoek zal moeten uitwijzen hoe de prooikeuze van de Aalscholvers in deze nieuwe kolonie zich zal ontwikkelen. De jongste vestiging van Aalscholvers op de Wadden zou gezien kunnen worden als natuurherstel: in 1904 broedden voor het laatst Aalscholvers op Texel.

Figuur 1: Reconstructie van de vissen, gegeten door een Aalscholver uit de kolonie op Texel, 26 april 1999, op grond van prooiresten in een braakbal.

Na schelpdiervisserij in de Waddenzee en Noordzee-kustzone, nu ook schelpdiervisserij verder op zee

Schelpdieren worden vanouds in Nederland gevist in de Waddenzee en in de Delta. Door gebrek aan mossels en kokkels aldaar werd sinds het eind van de jaren 80' ook de Noordzee kustzone 'in productie genomen'. Men vist hier op strandschelpen, met name op de vrij kleine *Spisula subtruncata* (zie vorige nieuwsbrief). Liever zou men op grotere soorten vissen, maar die zijn dun gezaaid in de kustwateren. Er is één uitzondering: *Ensis directus* ofwel de Amerikaanse Zwaardschede. De naam zegt het al, dit is een introductie uit Amerika en bevissing van deze soort treft dus per definitie geen klassieke Nederlandse natuurwaarden, zou je denken. Daarnaast komt de soort vooral voor in beweeglijke zandbodems dus ook het omwoelen van de bodem lijkt weinig kwaad te kunnen. Toch is er een aantal kanttekeningen te maken bij de zich ontwikkelende visserij op *Ensis*. De soort is een zeer snelle graver en de visser moet de bodem tot op grote diepte omwoelen. Gesproken wordt over een halve meter. Daarnaast: als men eenmaal *Ensis directus* kan vissen, kan men alles aan en zullen ook andere soorten geëxploiteerd kunnen gaan worden. Er is in Nederland al ten minste één visser die zich op andere soorten toelegt, in dieper water verder uit de kust. Deze visser begon met vissen op *Ensis directus* en de Stevige Strandschelp, *Spisula solida*. Hierbij werden vangsten van 500 kg per uur gehaald. Hij kan inmiddels vissen in wateren van meer dan 40 meter diep, en hiermee ligt een groot deel van het Nederlands Continentale Plat (NCP) open voor hem, en zijn afzetmarkt in Spanje. Gevist wordt met een zuigkor van 2 m breed en een snelheid van 3 knopen (5½ km per uur). Dit resulteert in een bevist oppervlak van ongeveer een hectare per uur. Voor kleine, geconcentreerd voorkomende banken van schelpdieren op dieper water kan dat grote gevolgen hebben. De ligging van dergelijke banken is tegenwoordig bekend uit onderzoeksrapporten en ook kan de visser zelf, met moderne opsporingsapparatuur, rijke banken vinden. Overbevissing, en daarmee een aanslag op de natuur op zee, ligt dus op de loer. Inmiddels schijnt het met de *Ensis* en de *Spisula solida* al 'aardig te minderen' aldus de visser, die nu onder andere ook vist op Noordkrompen *Arctica islandica*.

Wereldwijd worden schelpdieren met moderne technieken overbevist, zo bleek tijdens de 3rd International Conference on Shellfish Restoration, in Cork, Ierland eind september 1999. Met

name nieuwe soorten voor de visserij lopen een gerede kans zwaar te worden uitgeput, bij gebrek aan bestaande regelgeving. Zo werd in Ierland in 1997 de visserij op *Ensis siliqua* (komt ook in Nederland voor, maar in dieper water dan *E. directus*) ontdekt. Binnen een jaar visten 40 (!) schepen op deze soort en zijn alle klassieke tekenen van overbevissing zichtbaar. *E. siliqua* wordt ongeveer 20 jaar oud. Een soort als de Noordkromp wordt nog 10 keer zo oud en is daarmee nog veel vatbaarder voor (over)bevissing. Er is geen enkele wet of regeling in Nederland van toepassing voor de visserij op schelpdieren op dieper water. De visser staat dus volkomen in zijn recht. Helaas dreigen wel natuurwaarden te worden aangetast, nu nog door één visser, straks door een horde collega's uit binnen- en buitenland. Gezien de snelheid waarmee de visserij op *Spisula subtruncata* in de Nederlandse kustzone werd aangepakt, is er in de nu ontstane situatie weinig reden voor natuur-optimisme. Er is één lichtpuntje: het NCP behoort tot de Ecologische Hoofdstructuur van Nederland. Dat schept toch verplichtingen voor ons Ministerie van landbouw, **NATUURBEHEER** en Visserij, zou je zo denken. **MFL**

De Grote Stern in de Nederlandse Waddenzee in 1999

Eric W.M. Stienen

Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek, Postbus 23, 6700 AA Wageningen

De Grote Sterns *Sterna sandvicensis* die vorig jaar nog op Rottumerplaat met 2350 paren broedden (zie vorige nieuwsbrief), hebben in 1998 deze locatie niet opnieuw gebruikt. Nog onduidelijk is, waar deze vogels zijn neergestreken. In ieder geval werd het nabijgelegen Schiermonnikoog niet opnieuw bezet. Op Griend was er wel een toename, met ongeveer 1000 paar ten opzichte van 1998. Alle Grote Sterns in de Waddenzee (7800 paar) zaten het afgelopen broedseizoen dus op Griend. Deze concentratie ging gepaard met een afname van 1500 paar in de Nederlandse Waddenzee.

Gekleurringde meeuwen in België

Jeroen van Waeyenberge & Jan Seys

Instituut voor Natuurbehoud, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel

Jeroen.van.waeyenberge@instnat.be

In 1999 werden bij Zeebrugge, België 460 kuikens van Kleine Mantelmeeuwen en 370 kuikens van Zilvermeeuwen gekleurringd, en daarnaast nog respectievelijk 10 en 9 adulte vogels van deze beide soorten. De onderzoekers vragen zich met name af, waar de vogels heen gaan, na het broedseizoen en hoe ze zich dus over de Belgische en omliggende wateren en kusten zullen gaan verspreiden. De lokale populatie groeit en bestond in 1999 uit 500 paar Kleine Mantels en 700 paar Zilvermeeuwen. De vogels broeden op een industrieterrein, dat binnenkort bebouwd gaat worden, dus veranderingen hangen in de lucht....

De gebruikte ringen zijn donkerblauw en meestal aangelegd rond de rechterpoot. Er staan 4 letters op, tot nu toe van AAAA tot AZAZ en van BAAA tot BTAZ. Letters die bij aflezing tot verwarring kunnen leiden (E,I,O en Q) zijn niet gebruikt. Meer informatie over dit én andere kleurringprogramma's kan worden gevonden op internet, op de *website 'European colour-ring Birding'* (<http://www.ping.be/cr-birding/cr-birding.htm>). In België wordt nu hard

gewerkt aan een digitaal formulier, waarop u uw kleuring-waarnemingen direct per internet kunt doorgeven.

VERENIGINGSNIEUWS

Internet sites met relevante informatie voor NZG-leden

Kees Camphuysen

Ankerstraat 20, 1794 BJ Oosterend, Texel.

Informatie over Atlantic Seabirds is opgenomen op een internet pagina, die te vinden is onder: <http://home.planet.nl/~camphuys/AS.html>. Via deze pagina kun je ook andere zaken vinden die betrekking hebben op zeevogel- en zeezoogdieronderzoek vanuit Nederland. Zo worden vanaf heden alle binnenkomende waarnemingen van levend rondzwemmende zeezoogdieren in onze streken, waaronder de bruinvissen en dolfijnen die gezien zijn door de zeetrekwaarnemers, bijgehouden onder: <http://home.planet.nl/~camphuys/Cetacea.html>

Laatste nieuws op dit punt: Maarten Platteeuw maakt melding van enkele Bruinvissen vanaf de zeetrekpost bij Camperduin in september; dat is ERG vroeg, de vraag is natuurlijk hoe de stand van deze soort zich verder zal ontwikkelen langs onze kusten.

Olieslachtoffer-onderzoek

Het seizoen voor de olieslachtoffer tellingen staat weer voor de deur. Een ieder wordt aangespoord zich hier weer als teller voor in te zetten. Instructies over telmethoden vind je op de web-site van Kees Camphuysen: <http://home.planet.nl/~camphuys/Dutch.html>. Zonder computer kun je ook aan info komen en bovendien kun je ingevulde telformulieren kwijt bij: Kees Camphuysen, NZG/NSO, Ankerstraat 20, 1794 BJ Oosterend, Texel.

Er lopen nog verzoeken om alle gevonden duikers te verzamelen voor maagonderzoek. Daarnaast loont het om geringde zeevogels te verzamelen voor een nadere inspectie!

MEDEDELINGEN

Nick van der Ham, onze meest doorgewinterde zeetrekter, is vader geworden!

RECENTE PUBLICATIES

Guido Keijl vertaalde vissengids: een aanrader!

Er ligt een 'nieuwe' Zeevissen-gids in de boekhandel, die handelt over de zeeën van Noord- en West-Europa. In feite is het boek een her-uitgave van de oude bekende Elsevier's Zeevissengids, nu uitgegeven door Schuyt & Co. Het boek is geschreven door de Deense visserijbiologen Muus en Nielsen, maar zeker zo belangrijk zijn de bijzonder fraaie kleuren-tekeningen van Dahlstrøm en Nystrøm. Interessant is, dat Guido Keijl, één van onze NZG leden van het eerste uur, het vertaalwerk heeft verricht. Guido legde hierbij de nodige inventiviteit aan de dag en voorzag ruim 50 soorten van een (nog niet bestaande) Nederlandse naam. De gids geeft naast de gebruikelijke beschrijvingen en verspreidingskaarten ook

informatie over het voedsel van de verschillende soorten, en hoe er op gevestigd wordt. De gids kost circa 60 gulden en is een aanrader voor ieder die in zeevissen is geïnteresseerd.
MFL

CONGRESSEN

De Waterbird Society (voorheen: de Colonial Waterbird Society) houdt zijn 1999-meeting in Grado, Italië, van 8-4-12 november. Thema's zijn onder andere: watervogels in het Middellandse Zee-gebied en monitoring van kolonievogels en er zijn speciale sessies over Zee-eenden, Aalscholvers, Drieteenmeeuwen en Dunbekmeeuwen. Nadere informatie:
<http://www.mp2-pwrc.usgs.gov/cws/italmeet.htm>

Bijzondere waarnemingen en vondsten: Geringde Zeevogels

Via het Vogeltrekstation te Heteren ontvingen wij de volgende bijzondere terugmeldingen van zeevogels:

Parelduiker, *Gavia arctica*, geringd als 1ekj. op 25 november 1998 bij Luzern in Zwitserland door een beroepsvisser die 's winters veel watervogels ringt met een fuik als vangmiddel, op 12 mei 1999 ving hij de vogel nogmaals. De vogel overleefde deze 'behandeling, maar werd later, vers dood gevonden op 8 juli 1999 in de Grevelingen, door Alies van Dockum.

Jan van Gent *Morus bassanus*, geringd als nestjong op Bass Rock, UK op 15-07-1962. Vers dood gevonden door A.H.N. Schaap in Griete, Zeeland. Voor Nederland is dit de 307e terugmelding. Bijzonder is de hoge leeftijd: met 34 jaar en 2 maanden is dit de oudst bekende vogel voor Europa.

Kleine Jager *Stercorarius parasiticus*. Twee terugvondsten in Nederland van in Noorwegen geringde vogels: respectievelijk het 6e en 7e geval. Beide vogels werden geringd als nestjong te Sletness, Finnmark, Noorwegen. De eerste werd vers dood gevonden op 31-10-1998 in de Eemshaven, door H. Wight. De tweede werd, een paar dagen eerder, ook dood gevonden door B. Winters op 23-10-1998 op het wad bij Wieringen.

Grote stern *Sterna sandvicensis*. Geringd op 6-maart-1999 als na 2e kj bij Swakopmund, Zuid Africa. Ring met een telescoop afgelezen op 17+18-juni-1999 door Rene Oosterhuis op Griend.

Visdief *Sterna hirundo*. Geringd door 'onze eigen' Norman van Swelm op de Maasvlakte, op 07-07-1985. Teug gemeld als vers dode 'stern' op van Bird Island, Lambert's Bay, Westelijke Kaap Provincie, Zuid Afrika, over een afstand van 9443 km (enkele reis!).

'Eerste' Kleinste Jager *Stercorarius longicaudus* geringd in Nederland

Kees Oosterbeek, Stichting Calidris.

Op zaterdag 18 augustus werd 's nachts op de kwelder van Schiermonnikoog in een mistnet een juveniele Kleinste Jager gevangen door leden van Stichting Calidris, die doende waren steltlopers te vangen. Het betrof een donkere fase vogel, die werd opgemeten, geringd en vervolgens losgelaten. Het betrof de eerste ringvangst voor Nederland, zo bleek uit een recent overzicht van Nederlandse ringvangsten in 'Op Het Vinkentouw'.

De eerste geringde Kleinste Jager: een reactie

Gerrit Speek, Vogeltrekstation, Heteren.

Enthousiast meldde VRS Calidris de vangst van een Kleinste Jager op 18 september 1999 bij de derde slenk. Snel werd de meest recente totaal-lijst van gevangen en geringde vogels (Speek 1999) er op na geslagen, waaruit werd afgeleid dat dit de eerste ringvangst in Nederland was. U begrijpt het waarschijnlijk al: er is een eerdere ringvangst, de betreffende ringer is A. Conings te Enschede. Hij ringde op 16 september 1993 een Kleinste Jager (Knolle 1994). Grote vraag was natuurlijk waarom dat met het maken van de jaarverslagen van het Vogeltrekstation nooit naar voren was gekomen. Het antwoord ligt heel simpel in een communicatiestoring: de invoer-mogelijkheden van het computer-programma voorzagen destijds niet in een Kleinste Jager, waardoor de vogel in een verkeerde is categorie beland en daar is het, tot 18 september 1999, bij gebleven. Beide ringers hebben eigenlijk wel een beetje gelijk en ik vind dat we twee eerste ringvangsten hebben: de ene is de eerste qua tijd en staat op naam van Anton Conings. Nou ja "vangst", na een fikse storm werd de vogel gevonden door een paar kinderen en naar zijn vogelasiel gebracht, het heeft drie weken tijd en een paar kilo vis gekost voor hij/zij zover was opgeknapt dat Anton hem persoonlijk op het strand van Bloemendaal kon losgelaten ("hij vloog krachtig weg"). Een terugmelding hebben we (nog) niet gekregen en dat is voor een opgeknapte asielvogel waarschijnlijk een goed teken. De andere vangst is de eerste echte ringvangst, gevangen en los door een ringer, die staat dus op naam van VRS Calidris.

Knolle P. 1994. Kanttekeningen bij herkenning van juveniele Kleinste Jager. Dutch Birding 16: 202-205.

Speek G. 1999. Ringverslag van het Vogeltrekstation 1998 (nr.83). Op Het Vinkentouw 89: 10-25.

(noot van de redactie: deze reactie werd per email ontvangen van Gerrit Speek. Het stuk was geschreven voor 'Op Het Vinkentouw', waarin het ook zal verschijnen)

Eidereend *Somateria mollissima* foerageert bij boorplatform in noordelijke Noordzee

Rond de poten van het productieplatform 'NW Hutton' in de noordelijke Noordzee, op positie 61°04.50' NB; 1°25' OL, werd op 23 en 24 januari 1999 een paartje Eidereenden gezien. Het platform staat op zo'n 100 km uit de kust van de Shetlands, of op 150 km uit de kust van Noorwegen, op ongeveer 150 meter diepte, niet direct Eidereenden-habitat dus. De vogels hielden zich in leven door 'aangroeiisel', vermoedelijk mosselen, te eten van de poten van het eiland. **Cees vd Star**, opvarende onderzoeksschip Pelagia, NIOZ-Texel

Wenkbrauwwalbatros *Diomedea melanophris* passeert Nederland opnieuw ongezien

De Wenkbrauwwalbatros ontbreekt nog steeds op de Nederlandse lijst. Toch hebben zich de afgelopen tientallen jaren verschillende individuen van deze soort in en rond de Noordzee opgehouden en waren er verschillende onbevestigde waarnemingen in Nederland (zie: Sula 8: 268-272). Recent is er weer een nieuwe (onvolwassen) vogel in de Noordzee gezien, eerst bij Cork, Ierland op 19 Juni en vervolgens bij Hanstholm, Denemarken op 20 Juli (Dutch Birding 21: 227). Mocht de vogel de tocht via het Kanaal hebben afgelegd, dan is de kans groot dat hij daarbij Nederlandse wateren heeft overvlogen. Waarschijnlijker is de meer oceanische route rond Schotland gevolgd, maar hoe dan ook, er is weer een nieuwe kans op het waarnemen van deze spectaculaire soort in Nederlandse wateren!

MFL